

Kardvädd *Dipsacus fullonum* L. *Dipsacus sylvestris* Mill.

Flera olika beteckningar förekommer på denna intressanta växt, både på svenska och vetenskapligt språk. Den kallas på svenska förutom kardvädd, vävarkarda eller kardtistel. Örten tillhör dock inte tistlarna utan hör till familjen väddväxter (*Dipsaceae*). Enligt Aldén och Ryman *Caprifoliaceae*, men de skriver att vissa för släktet till *Dipsaceae*.

Ett försök till att reda ut de olika begreppen kommer här. Vävarkardan har det vetenskapliga namnet *Dipsacus sativus*. Vävarkarda och kardvädd är närbesläktade och det är förmodligen vävarkardan som använts till kardning.

Arten sträv kardväddheter *Dipsacus pilosus* enligt Kerstin Ljungqvist och *D. strigosus* enligt Lisbeth Almark. *Dipsacus laciniatus* kallas på svenska flikig kardvädd.

På norska heter växten Kardeborre, på danska Gaerde-Kartebolle, finska Pikarikarttaohdake, engelska Wild Teasel och tyska Wilde karde.

Ordet karda kommer av latinets *carduus* som betyder tistel. De första kardorna gjordes av tistlar. Artnamnet *fullonum* kommer av latinets *fullo* som betyder valkare, en person som valkar tyger. Det latinska släktnamnet *Dipsacus* anses komma av de grekiska orden *dipsan akeomai* (jag bekämpar törsten). Underligt namn, men det kommer sig av att de motsatta bladen är hopväxta vid basen och bildar en skål där vatten samlas. Det är något magiskt över vatten som växterna själva ”samlar”, jämför daggekåpans droppe och dess magiska användningar (t.o.m. till guld).

Ursprung och växtbetingelser. Kommer från Syd- och Mellaneuropa. Kardvädden växer ofta i skogar, gräsbevuxna områden och fuktiga platser, vägkanter och ruderatmark. Trivs i sol till halvskugga. Jorden bör vara fuktighetshållande, gärna lerjord.

Förökning. Självsår sig. Fröna sprids över öppna platser och efter ett år börjar fröna gro.

Beskrivning. Kardvädd är tvåårig, första året bildar den en bladrosett och andra året stjälk och blommor. Den kan beskrivas som en grov, 80-150 cm hög ört med kraftig stjälk, som i likhet med bladen är taggig. De torra stjälkarna står kvar över vintern som vinterståndare. Bladen är lansettlika med helbräddad eller sågtandad kant, motsatta och prydda med vita fläckar. Bladnerven är på undersidan mycket taggig. Bladparen är delvis (de övre bladen) skålformigt sammanvuxna vid basen. Blommorna är ljuslila och blommar i juli-augusti. De sitter tätt samlade i ett koniskt, ca 6 cm långt huvud. I varje liten blomma är blomkronan rörformig med 4 flikar. Fodret är starkt förkrymt. Blomsamlingens stödblåd är långa och

uppåtböjda, ofta lika långa som blomsamlingen. Blommorna har den ovanliga egenskapen att slå ut mitt på blomhuvudet för att sedan sprida sig både uppåt och neråt. Frukter med 8 upphöjda åsar.

Användning för textilier. Blomställningarnas taggar har små krokare och de används till att rugga upp luggen på ylleplädar, halsdukar, vantar, sockar, hattar o.dyl. Med en uppruggad yta blir plaggen och plädarna varmare och mjukare. Blomställningarna monterades förr på en enkel träkonstruktion som kallades stråkardor och ruggningen skedde för hand. På väverier och ullberedningsverk började man sedan rugga i större skala med hjälp av roterande cylindrar, på vilka ett större antal blomställningar monterades. Man har försökt ersätta dessa med kardor av metall men de ger inte efter om det skulle finnas knutar i väven och kan därför skada vävarna. I ett citat från 1781 beröms de som "övermåttan finna kardor som man omöjligt kan göra efter som naturen allena är i stånd att frambringa." De naturliga kardorna har förblivit oöverträffade. Numera importeras de från Spanien.

Även den närstående arten vävarkarda (*Dipsacus sativus*) används som stråkardor. Den är mycket lik kardvädden men stödbladen under blomställningen är mycket kortare och utåtriktade. Den har också fjäll med hård, nedåtböjd tornudd.

Innehåll. Mineralsalter, glykosiden scabiosid.

De olika kardväddarterna är mycket omtyckta av bin och fjärilar på grund av sin nektar. Fröätande fåglar, till exempel steglitsor, äter kardväddens frö.

Kardväddens torkade blomställningar är mycket dekorativa i olika blomsterarrangemang. När fröna mognar går blomhuvudet från grönt till gyllene. Där är det dags att klippa av dem.

Medicinsk verkan. Man använder roten, som samlas in i slutet av sommaren och skärs i stycken och torkas. Den är aptitstimulerande, urindrivande och svett drivande.

Inom folkmedicinen har det regnvatten som samlats i kardväddens bladveck använts mot svaga ögon, utslag i ansiktet samt fräknar och vårtor. Ett avkok på örten användes för behandling av bölder, sår och hudsprickor. Numera anses den inte ha någon medicinsk betydelse och den finns inte med i många av mina örtböcker, Månsson nämner den till exempel inte. Däremot skriver Harald Nielsen i boken "Läkeväxter förr och nu" att ett spritextrakt av örten (han kallar den kardtistel) används som behandling av sår, fräknar och som giktliniment. Till 1 del av den torkade, findelade örten sätts 10 delar 70%-ig alkohol. Låt dra i 8 dagar och filtrera.

Legender. Enligt legenden använde Maria de borstliknande blomställningarna när hon borstade håret på sin lille son. Det gjorde hon när den gamle Symeon i Jerusalems tempel berättade att deras barn var Guds son. Då såg hon framför sig hur sonens hjässa skulle komma att färgas röd av blod.

Lisbeth Flising

Källor:

Kerstin Ljungqvist: Nyttans växter Calluna 2006

Lena Israelsson: Kosterträdgårdar W&W 2008

Örtmedicin och växtmagi Det Bästa 2001

Antony Atha: Prismas stora örtabok 2001

Wiert Nieuman mfl.: Den naturliga trädgården Könemann 2000

Den virtuella floran 20090718

Lisbeth Almark: Från fyra favoriter till örter i överflöd Kronor och örter 2009

Arvid Månsson: En myckit nyttigh örtha-book

Harald Nielsen: Läkeväxter förr och nu Forum 1976

Björn Aldén och Svengunnar Ryman: Våra kulturväxters namn, ursprung och användning formas 2009

Den här sidan har inget innehåll. Ditt bidrag får Handbok att växa.